

ВІСНИК СПІЛКИ

ЛІКАРСЬКИХ ПОМІШНИКІВ НА ЕМІГРАЦІЇ.



НЕПЕРІОДИЧНИЙ ОРГАН.

ЧЕРВЕЛЬ

Ч. 2.

1923.

З М І С Т:

- 1) Від редакції.
- 2) Наші завдання в минулому і сучасному.
- 3) Д-р Кирилович. Люї Пастер.
- 4) Г. Едуард Дженнер.
- 5) Д-р Б. Лукасевич. Санітарний стан на Україні.
- 6) Ю. Гудзій. Смертність та народження в таборах ін-тернованих в Польщі.
- 7) А. Коваль. Діференціяція лікарських помішників на Україні.
- 8) М. В—в. Інститут фельдшерів у Польщі.
- 9) Хроніка.
- 10) Наш синодик (Пам'яті Суска, Бувайлика і Журби).
- 11) Заклик „Союзу Українок“.
- 12) Бібліографія.

„Вістник Спілки лікарських помішників на еміграції в Польщі“.

Неперіодичний орган Комітету Спілки.

Освітлює життя Спілки, її завдання та діяльність; містить статті і матеріяли в справі досліджування українського санітарного життя та матеріяли що до історії української санітарії; наукові статті й розвідки; обсервацію медично-санітарного життя за кордоном та медично-санітарну бібліографію.

В журналі приймають участь: Д-р мед. *Є. К. Лукасевич* (Варшава), д-р мед. *М. П. Левицький* (Чехословаччина), д-р *Кирилович* (Варшава), лікар *Ю. М. Добриловський* (Чехословаччина); лікарські помішники: *М. В—к* (Варшава), *А. Коваль*, *Ю. Гудзій* п. *Бушило*, п. *Авакуменко* і інші.
Журналіст *А. Коршнівський*.

Адреса редакції: Pologne. Poczta Skalmierzyce. Szczyrpiorno. Obóz internowanych № 5, pomocn. lekarsk. Jerzy G u d z i j.

На видавничий фонд „Вістника Спілки лік. пом. на еміграції“ ч. 2 — одержано:

Від д-ра *Є. К. Лукасевича* — 72.000 мп. Від лік. помішників: *А. Ковалья* — 40.000 мп., *П. Бушила* — 15.000 мп., *І. Деньги* — 10.000 мп., п. *Захарова* 10.000 мп., п. *Теліги* — 10.000 мп., п. *Софронова* 10.000 мп.

Разом 167.000 мп.

ВІСНИК Спільки лікарських помішників на еміграції.

НЕПЕРІОДИЧНИЙ ОРГАН.

1923

==== Ч. 2. ====

Червень

І число „Вістника“ — згідно наказу п. Комісара Калішської групи обозів зконфісковано.

ВІД РЕДАКЦІЇ.

Відсутність відповідних матеріальних засобів не дозволяла нам до цього часу виконати свої завдання у видавничій справі, які висловлено в ч. 1 „Вістника“.

З приємністю констатуючи, що наші думки, наші змагання в цьому напрямку за час перерви знайшли підтримку хоч серед окремих одиниць громадян і висловлюючи за те сердечну подяку — нині приступаємо до продовження видання „Вістника“.



Наші завдання в минулому і сучасному.

Корпорація лікарських помішників, організувавшись у Всеукраїнську професійну спілку в 1917 р. — виробила тоді не лише свою професійну ідеологію, а виявила свої змагання й національно-політичного змісту, фактично прийнявши участь в політичному життю, а працею на селах — поширюючи і національну свідомість народніх мас.

Коли ми пригадаємо перший період революції, період, „коли головніша увага всіх найсвідоміших українських елементів була звернена в сторону більш ясного оформлення та кристалізації самої ідеї національного самоозначення“*), то в цьому відношенні зконстантуємо, що і лікарські помішники виконали тоді це завдання, заявивши себе вірними синами українського народу. —

Ця свідомість своїх національних завдань прикликала лік. пом—ків до виконання своїх громадських обов'язків і в дальніші різні моменти визвольної боротьби українського народу. Громадянству нашому відомо, що в лютому 1918 р. в бою під Крутами поклали разом з українською молоддю за національно-державні змагання — свої голови й лік. пом—ки.

Під час повстання проти гетьмана — вони були майже у всіх загонах і у всіх частинах, де вони провадили боротьбу яко стрільці і несли в той-же час і медичну службу. Офіційні документи констатують навіть, що все повстанське військо обслуговувано з медичного боку головним чином лікарськими помішниками, лікарів, крім покійника Одрини, та ще де-кількох чоловік, не було.

Під час трагедії 22-XI 1921 року в м. Базарі на Волині — серед 359 жертв, були теж і лік. пом—ки.

Були вони й серед числених жертв у нашій армії під час різних її походів взагалі.

*) „Три періоди української революції. І. Мазепа“. („Вільна Україна“ ч. 1—2 1921 р.).

За весь час визвольної боротьби, вони, крім всього того, працюють і в ролях культурно громадських діячів у різних галузях нашого життя: політичній (на трудовім конгресі в 1919 р.), економічній, просвітній, філантропійній (Українському Червоному Хресті), видавничій („Дніпросоюз“, „Універсальний Журнал“) та адміністративно-санітарній.

Ця культурно громадська праця їх і на селах, де епідемії не вщухали і де теж часто бракувало лікарського персоналу*) вимагало від них великого напруження своїх і суто-професійних сил.

І коли з менту свого заснування Всеукраїнська Спілка л. п. оголосила свій девіз: *„Творить здорову й рідну культуру, в здоров'ї сила й щастя народне“*, а в своєму органі — *„Вістникові Спілки“* (липень 1918) заявляла, що *„ми, лік. пом., — кістка від кістки і плоть від плоті народньої — хочемо віддати свої знання й досвід і життя своє на користь того-ж народу, з недр котрого ми вийшли“* — то цей девіз і ті завдання свої — вони проводили і в життя.

І не лише в спеціальній медично-санітарній галузі, з якою їх споріднено через фах — а активно виявили себе і в змаганнях до здійснення своїх національно-політичних ідеалів, що мали за свій зміст виборення *— незалежної самостійної української державности.* — Во імя її вони приймали активну участь в різних моментах визвольної боротьби українського народу за свою свободу**).

*) Особливий брак лікарів був у кінці 1920 р., коли наш Уряд пробував навіть вернути зза кордону тих лікарів, що були при різних військово-санітарних місцях і інших організаціях за кордоном.

**) Цій ролі лік. пом — ків знаходимо, між иншим, оцінку вже в сучасній еміграційній літературі: М. Шаповал в своїй статті „Складка сил“ (з приводу „Єдиного фронту. — Винниченка) констатує: „Характеристично, що та частина інтелігенції, котра безпосередне обслуговує українську націю, (практично — селянство) вона і є найбільш національно-патріотична, активна, (учителі, кооператори, лікарські помішники, нижчий агрономічний, земський персонал), що виявила під час боротьби за визволення України багато героїзму і самопожертвування“ („Нова Україна“ ч. 3, 1923. Прага).

Тепер же, перебуваючи на еміграції, ми мусимо в першу чергу підкреслити наше завдання в напрямку підготовки своїх сил для майбутньої праці.

Отже нашим національно політичним ідеалом залишається той же самий: „Вільна, Незалежна, Самостійна Українська Народня Республіка“. Вийшовши самі із недр народніх — хочемо бачити майбутню форму державного ладу в ній — форму демократичну, до якої народ наш завжди прямував.

Тому ми закликаємо й наші політичні партії і громадянство — на еміграції суцї — замість партійної політики й боротьби та інтригантства — об'єднатись во ім'я того єдиного, нам, українцям, природного ідеалу і замість вироблення ріжних „проектів“ про майбутній державний лад на Україні і ріжних суперечок на цьому ґрунті, — прислухатися краще до голосу українського народу й активно допомагати в тяжкій його боротьбі. Лише він виявить свою волю, що до створення форм і методів державного ладу.

З другого боку — сучасне наше перебування на еміграції ми, лік. пом.—ки, мусимо використати в напрямку підготовки себе для майбутньої культурно-громадської праці, по за професійною: мусимо кожний відновлювати свої знання, набувати нових, студіювати мови, а найпаче — в своїй вишколити себе, допомгти нашим колегам здобути вищу освіту — та поглиблювати професійну свідомість.

Поруч з тим — з огляду на велику деморалізацію, що супутствує завше в періоди революційні і пореволюційні, і що по словах Д. Донцова — „ще довго буде злобою українського громадського життя“ *), а особливо вважаючи на таборову деморалізацію — ми мусимо прагнути до виплекання в нашому гурті і твердих непохитних етичних прінципів.

Мусимо працювати кожний і в напрямку поглиблення нашої національної свідомости — чаще студіюючи той тяжкий тернистий шлях, що прокладував і прокладає зараз

*) Літератур.-Науковий Вістник 1922 р., кн. III.

народ український щоб здобути „своє право в своїй хаті“.

Ітак: в минулому — корпорація лік. пом—ків виконала своє завдання перед народом.

В сучасному — Спілка наша стоїть перед тяжким іспитом: не піддатись впливам злиденного еміграційного життя, винайти більш-менш здорову стежку серед того розкладу й тієї „моральної кризи“, на які багата всяка взагалі еміграція; вибороти можливість для підготовки себе до майбутньої, і професійної і культурно-громадської, праці серед народу — під гаслом: „Творіть здорову і рідну культуру, — в здоров'ї сила й щастя народне“.

Ми свідомі того, що нелегкі завдання ставимо собі *тепер на еміграції*, але вважаємо за конче необхідне прагнути до здійснення їх.

Д-р Кирилович.

Люї Пастер.

Століття його народження (1822—1922).

Люї Пастер (1822—1895), славетний французський хімік, впочатку професор в Діжоні, опісля в Парижі, розпочав свої наукові праці над значінням нижчих дрібнотворів в біології та медицині, в скромній і затишній лабораторії, — а закінчив їх в прекрасних лабораторіях світової слави, в інститутах свого власного імення.

Все живе з живого, це основна теорія Пастера, з якою він виступив на поле наукової праці, над якою він працював все своє життя, щоби її розгорнути, роз'яснити та пристосувати до діла. Це завдання, що Пастер поставив собі метою своїх праць і дослідів, блискучо ним виконано. Досліди за дослідями виходили з його лабораторії і дивували впочатку тодішніх учених, що з часом пішли слідами Пастера і витворили його школу.

Досліди над заразними недугами гусениць шовкопряда, над дрібнотворами масляного мусування, над мікроорганізмами ропниці (піємії) і гнобріпниці (семтіцемії), — це перші результати його наукових трудів. В 1879 р. приступив вже Пастер до щепіння годівлі (культур) курячої холери, а в 1881 р. до охоронного щеплення телія (сибірки).

В пошукуванні шляхів до своїх дослідів, Пастер докладно приглядався діяльності дрібнотворів, пізнавав їх розвиток, стежив за їх нормальною й хоробливою реакцією, і дійшов до способу щеплення стеклизни, — недуги, якої він не знав так само, як і Дженнер — віспи.

Стеклизна належить до найстаріших недуг. Перші сліди про неї находимо у Арістотеля і Ксенофонта, а перше докладне описання її зроблено було Цельсієм в I століттю д. Р. Х. Дальші описання находимо у Галена та Целія Аврелія, а також у арабських лікарів — Серапіона і Разеса (922 п. Р. Х.).

Що недуга ця передається слиною хорої стеклизною животины, це доведено дослідами Зінке (1804), що втирає у виразки здорових собак та кріликів слину склої собаки квачиком, та таким чином передавав їм стеклизну. Цей дослід використав у своїх працях Галтіє (1879), цими дослідами користувався і керувався у своїх працях Пастер з 1881 року, та доказав, що заразок стеклизни находиться не тільки в слині хорої животины, але й в центральному, а особливо у довгастому мозку. Він доказав далі, що зараження пробірається нервовими шляхами з окружности до нервового осередка, мозку, та що найпевнішим способом защеПЛення зарази, буде вложення частиночки довгастого мозку недужої стеклизною животины, під тверду опону мозку, здорової животины. Дальшими дослідами Пастера доведено, що через поступове висушування, отруєна нервова матерія тратить свою заразну силу та що такою ослабленою матерією можна зробити животину відпорною супроти нового зараження. Щоденне щеплення, під тверду опону мозку кріликів, ослабленої

отрути через висушування доказало, що випадки стеклизни з'являлись в що раз більших перервах, та що отрута ввінці навіть зовсім тратила свою силу.

Впорскування під шкіру здорових кріликів впочатку 14-дневної, опісля 13-12 дневної просушки отруєного довгастого мозку, розтертої у невеликій кількості відзараженої м'ясної юшки, робило кріликів дійсно несприйнятливими до щеплень міцної отрути, та навіть до вкусів стеклих животин.

Ці досліді над животинами постановив Пастер приспособити як охоронне щеплення для лікування людей покусаних стеклими животинами, що закінчилось цілковитим успіхом. Перше щеплення на людині було зроблено Пастером в 1885 році девятилітньому хлопчикові Йосипові Майстерові з Ельзаса, що був покусаний стеклом собакою, та мав багато глибоких виразок на руці, стегнах і голінці. Ця перша спроба щеплення закінчилась цілковитим видужанням хлопця, і створила нову еру в лікуванні стеклизни.

На торжестві одкриття нового інституту в Парижі 14 листопада 1888 року, Гранше подав статистику всіх випадків, що лікувались у старому інституті новим способом щеплення. З його доповіді довідались присутні про ці великі успіхи, досягнені Пастером при лікуванні стеклизни. Загальне число хорих, що лікувались у старому інституті, за 1886, 1887 і перші сім місяців 1888 року було 5374, загальна смертність становила в 1886 році 1,34 відсот., в 1887 році 1,2 відсот., і в 1888 році 0,77 відсот.

Після Парижа, перший Пастеровський інститут одкрито в 1890 році в Будапешті, далі в 1892 році у Лісабоні, в 1894 році у Відні, а в цей час нема вже ні одної держави, щоб не мала Пастерівського інституту, куди тепер направляються всі хорі, покусані стеклими животинами.

Імя Дженнера, лікаря в Берклеї, що 1796 р. з руки доїльниці переніс щепу віспи на рамено восьмилітнього хлопчика Джемса Піпса, ім'я—Пастера, що став лікувати щепленням стеклизну і імена Берінга і Ру, що одночас-

но майже подали людству лік супроти обкладок, — ось імена, що вдячно будуть згадуватись по віки вічні людством. Кожна людина, виратувана щепленням по методі Пастера від стеклизни, згадає вдячно визначного вченого і лікаря, що дав змогу рятувати людство від тої недуги, що від неї до цього винаходу безумовно всі помирали.

Г.

Едуард Дженнер.

(1823—1923).

В кінці 1922 року минуло 100 літ з дня народження славного вченого Л. Пастера.

В січні ж цього — минуло 100 років з дня смерти другого вченого — Е. Дженнера, що через свій винахід охоронного щеплення проти віспи, став відомим всьому світові.

Коротко згадуючи історію віспяних епідемій в Європі, де в рік помирало до 400.000 люду, а зокрема—епідемії в б. Росії в 50-х р.р. мив. стол., коли смертність виносила 40-50 відсотків, як в Астрахані, та пригадуючи ще раніші великі епідемії в Сибірі, (1610 р.) ми дізнаємось, що порятунку від того лиха людство довго не могло знайти.

Ще до Дженнера лікарі пробували робити щеплення свіжої віспи, але це, з другого боку, часто викликало нові епідемії і тому таке щеплення натуральної віспи (варіоляція чи інокуляція) в медицині не укріпилось.

І лише в р. 1796 Е. Дженнер винайшов новий спосіб щеплення.

Дженнер народився в Англії, Берклеї в р. 1749. Після скінчення лікарських студій — був сільським лікарем, і там-же, на селі, дійшов до нового способу щеплення.

Дженнер спостеріг, що ті, особи які хоріли на коров'ячу віспу — на людську вже не хоріли.

Ми знаємо, що коли людська віспа (variola) уявляє із себе тяжку хворобу і доставляє чоловікові дуже великі страждання і викликає часто смерть, — коров'яча віспа (vaccina) у корови проходить дуже легко і обмежується місцевим характером: тут викликає вона пухірці лише на віменню; у чоловіка ж — вона уявляє з себе загальну хворобу появляючись на всьому тілі.

Отже Дженнер попробував прищепити коров'ячу віспу одному хлопчикові 8 рок., а через деякий час — натуральну. Натуральна віспа не принялася. Дженнер це зробив ще кілька раз, а через 5 років — знову, і потім прищеплював коров'ячу віспу на декількох особах, — з таким же успіхом. Так він потім науково довів, що коров'яча віспа, прищеплена чоловікові, має охоронну силу і робить його імунним (відпорним) проти віспи натуральної.

Але крім того він потім доказав, що коров'яча віспа, перейшовши через чоловіка, не тратить своєї сили, — і відщеплених вже людей добував віспяну лімфу, що мала таку-ж силу, як і коров'яча.

Англійський парламент нагородив Дженнера за цей винахід 30.000 ф. стерлінгів, і в Лондоні поставлено йому пам'ятник.

Пізніше після Дженнера вчені переконалися, що одна вакцинація не забезпечує чоловіка на все життя. Тому нині провадиться ще повторне щеплення, (revaccinacia) — вперше на кінці першого року життя, вдруге — на 12 році.

26-І 1823 р. помер славний винахідник охоронного щеплення віспи.

Але його спосіб щеплення поширився по всьому світу, значно понизив смертність від віспи та припинив епідемії.

Так, „у Швеції, де в р. 1774-1801 річно вмирало від віспи 2050 на 1. міл. населення, в р. 1810, після заведення примусового щеплення, число смертностей зменшилося на 158! (В Берліні в р. 1873 (перед заведенням примусового щеплення) вмерло на віспу 632 особи зі 100.000, в р. 1875 — після введення щеплення — смертність впадала до 0,3-0,5 зі 100 00 населення.

В армії в р. 1870-71 на віспу вмирало на 10.000 в Німеччині 60,79; в Австрії—57,0. Після заведення примузового щеплення в Німеччині смертність вносила на 10.000 1,5 і в Австрії 35,40 (до щеплення не було) **).

В цьому і полягає велике значіння винаходу Е. Дженнера, імя котрого стало безсмертним.



Д-р Є. Лукасевич.

Санітарний стан України.

Описати санітарний стан України, це вельми трудна справа; мабуть не тільки тут на еміграції, але й там на Україні, ніхто не в силі роз'яснити це питання докладно. Відсутність певних статистичних цифр відчувається в усьому українському життю, а коли „урядова статистика“ подає де-які данні про ту чи иншу галузь народнього життя, то тільки відповідно вимогам окупаційного уряду. Така статистика пишеться тоді коли її треба, та так як треба. На инший лад пишеться для домашнього вжитку, знов на инший лад і відповідно обставинам, для чужинців.

Справоздання чужинецьких місій та допомогових товариств ґрунтуються звичайно тільки на власному матеріалі, та на окрузі їх діяльності; большевицькій статистиці загально не довіряється. Статистика пошестних недуг складається переважно „ротними фельдшерами“, що ніколи і ніякого відношення до медицини чи то санітарії не мали, і що титулюються тепер не аби як, а „лікарськими помішниками“. Легко собі уявити, яку цінність представляє собою така статистика, тим більше в сучасну еру лихоліття, коли більшість недуг цілковито ненормально себе проявляє.

*) За „Новою Україною“. Квітень 1923, Прага.

Але ж і обставини життя, в яких знаходиться населення України, і в яких приходиться працювати медично-санітарному персоналові, зовсім несприятливі для якої-небудь реєстрації. Бо там, де:

„чи городом, чи то селом
мете собі як помилом“,

всяка пошесть,

„де люди бідні в селі,
неначе злякані ягнята,
позамикалися у хатах,
та й мруть“ *).

там не до статистики. А що це дійсно так, що обставини життя і праці медичного персоналу і людей жахливі, нехай послужить доказом малюнок шпитальної праці, нарисований д-ром Гененбаумом в „Polska Gazeta Lekarska“, № 20. 1922, за м. травень. Ось, що він пише: „в середині міста (Курська), у великих кімнатах колишніх військових шпиталів та в приватних помешканнях, лежать хорі висипною глуханею (тифом), ледве вкриті лахміттями, один поруч другого на долівці. Кімнати в грудні місяці при 30 ступн. морозу неопалені. Термомірів нема, з ліків—тільки валеріанка. Лікар в кожусі та шапці, так само і лікарський персонал, переступають через лежачих на долівці хорих, та рукою міряють теплин у тіла. Наслідки такої праці вельми сумні для медичного персоналу. По даним Сибіна, за 1918-1919 р.р. вмерло від висипної глухані 15-20 відсот. лікарів, 10-12 відсот. нижчого медичного персоналу, та 7,3 відсот. людності. З 2000 лікарів міста Харькова занедужало висипною глуханею у 1920 році 203, з них 66 вмерло, що дає 33 відсот. смертності.

Але ж і „урядова статистика“, яка вона не є,—а все-ж вона жахлива. Вона подає, що в 1920 році було в Східній 3,187,592 занедужань висипною, а 1,439,622 занедужань поворотною глуханею. Ця ж статистика подає на першу половину 1922 року 1,095,719 занедужань висипною, а 944,623 занедужань поворотною глуханею.

*) Т. Шевченко „Чума“.

Висипна глуханя проходить з вельми важкими ускладненнями та ріжними одмінами; під кінець недуги починається часто спалень (ганґрена) стопи, пальців ноги, вушної скойки, носа та полових членів. Після висипної глухані спостерігали часто загальну пухлятину, важкі нежити кишок, особливо окружної кишки. Видужуючі заражаються часто поворотною глуханю, що проходить ненормально, з короткими приступами в 3-4-5 днів, але з довгими перервами між приступами в 9-11-16 днів, та з вельми численними поворотами (5, 7, 8.). Професор Марцін-ковський подає, що приступи поворотної глухані продовжуються по 10 днів, а число поворотів доходить до 12, навіть до 16.

Делегат Міжнароднього Червоного Хреста для України п. Жорж Дессона в Харькові, доносить в рапорті своєму від 14 червня 1922 р. *): „що пошести, а особливо холера, поширюються на Україні жахливо, вони дають майже 100 відсотків смертности“. Цей же делегат в рапорті від 10 липня 1922 року **) пише: „Літом цього (1922) року пошестні недуги, що звичайно в літньому сезоні зменшувались або ж зовсім щезали, шаліють жахливо. Висипна глуханя страшенно шаліє; важкі її відміни дають вельми значний відсоток смертности“.

До тифозної пошести прибавилась в 1922 році ще й пошесть холери, що особливо поширилась в голодних губернях, та захопила багато повітів. П. Жорж Дессона у цьому ж рапорті від 10 липня сповіщає: „пошесть холери на Україні так значно поширилась, що жахом охоплює все суспільство України. З 1-го січня по 20 червня 1922 року офіційально зареєстровано 11.000 випадків занедужань, з того числа найбільший відсоток припадає на місяці травень та червень ***). Найбільше поширюється холера в голодних губернях. Небезпека поширення холери

*) Revue Internationale de la Croix Rouge. N 43. 15 Juillet, 1922

**) ibid. N-44, 15 Aout, 1922.

***) В 1921 році цифра занедужань холерою в Росії дійшла до 150.000 хорих. Такого числа хорих не знає історія.

збільшується ще й тим, що пошесть ця захоплює не тільки міста, але й села, де боротьба з нею вельми трудна“.

Недуги взагалі проходять зовсім одмінно від звичайного перебігу; несприятливість, набута недугами, значно зменшилась. Професор Марцінковський описав вісім випадків повторного занедужання натуральною віспою, та п'ять випадків повторного занедужання висипною глуханню. Пропасяця (малярія) поширюється також жахливо, та ускладнюється висипкою, що бувала причиною прикрих помилок поміщення таких хорих разом з хорими висипною глуханню. Кір ускладнюється водним раком (спалень заличків) та кінчиться смертю.

Жахливо поширюються також сухоти, що находять собі вельми податливий ґрунт у виснаженого недугами та голодом населення. 30 відсотків населення — хоре венеричними недугами, а 5 відсот. дітей родиться заражених пранцями (сіфілісом).

Майже в кожному місті існують притулки для дітей, що переповнені бездомними та осиротілими дітьми, або ж прямо дітьми, що їх охоче віддають батьки в притулки за неможливістю їх виживлення. Відсоток залишених на волю Божу дітей, що звичайно не перевищав 1-2 відсот., піднісся в 1920 році до 25-30 відсот., з того числа 70 відсот. припадає на дітей робітничого стану. Але в притулках цих діти вмірають.

Боротьба з недугами вельми важка, бо як пише п. Ж. Дессона, більшість медично-санітарних стацій нечинна, з причин недостачі засобів для боротьби та голоду. Медично-санітарні установи не мають ні ліків, ні відзаражувального матеріалу, ні санітарних припасів. Український Червоний Хрест не має від держави ніякої допомоги*). Для утримання свого медичного персоналу та своїх санітарних установ не має він в своєму розпорядженні ніяких засобів, утримується він різноманітними комерційними операціями та підприємствами. Головним чином гандлює

*) Revue Internationale de la Croix Rouge. N 43. 1922.

збіжем та борошном. Український Червоний Хрест купує збіже в губерніях, що мали добрий урожай, де ціни збіжжя низькі, перевозить його в голодні губернії, та продає його по ціні, правда, вищій від риночної ціни, але все ж таки з зиском; так наприклад продаж трьох пудів борошна, дає один пуд борошна зиску.

Український Червоний Хрест має 34 притулки для бездомних дітей, в яких поміщується 3.000 дітей. Але ці притулки, це, просто кажучи, звичайні хати, що наймаються у селян, вони вельми примітивно обставлені, в них не достає найнеобхідніших предметів, словом—притулки ці дають нещасним дітям тільки одну змогу—не спати під голим небом.

Населення України вимірає! На одно народження припадає три смерті! За вересень минулого року народилось у Києві 462, вмерло 1009, в Білій Церкві народилось 36, а вмерло 86, (Вісти, Харків 8-XII 1922.). Херсон, що мав 130.000 людности, мав під кінець 1922 року тільки 35.000.

Ось жахливий стан нещасної України, нищеної вогнем, мечем, голодом, пошестями.

Ю. Гудзій.

Смертність та народження в таборах інтернованих у Польщі.

Коли ми приглянемо до цифрових даних про смертність і народження за 2 з половиною роки серед українців, інтернованих по таборах Польщі, то вже із порівняння тих одних даних—перед нами виникає де яка „закономірність“.

При наших цифрових викладах—ми не маємо змоги характеризувати відношення явищ смертності та народження до кількості таборового населення... Тому й вира-

хувати коефіцієнт смертності та певний закономірний відсоток народження — не маємо змоги.

А використовуємо те, чим розпоряджаємо. Ці цифрові данні зібрано від таборових п. отців з метричних записів за 6 таборів*). Отже смертність виглядає так:

Від чого	1921	1922	1923 п15 VI	Раз.	ПРИМІТКА.
Tuberc. pulm.	18	40	24	(82	*)Всі вони складаються з поодиноких випадків (менінг, шарклят., септицемія, нефрит, апендіцит, порок серця, запал. брюш. кровотечі в мозок, параліч, тиф, цирроз печені і ин.
Від инш. зах. лег.	15	13	2	(30	
Від ріжних захор.	15	17	3	35 *)	
Самогубств	3	—	—	3	
Нещас. випадків.	3	1	—	4	
Не зазнач. прич	1	1	1	3	
Разом	55	72	30	157.	

Таким чинном бачимо, що головний контингент смертності за 2 з половиною роки припадає на хвороби легенів.

По зросту ця смертність виглядає так:

дітей до 1 року померло	18
„ від 1—5	3
в зрісті 18—19	10
далі, „ 20—35	111
„ 35—50	11
„ 50—70	1
	<u>154</u> († 3 що віку

незазначено).

З них: старшин 51 (в тім числі 3 лік. пом)
 підстаршин 6
 козаків 66
 жінок 10 (в тім числі 3 сестрі жаліб.)
 дітей 21

154 (†3 теж не зазначено).

Переважаюча смертність у віці 20-35 р. р. — головний контингент таборового населення.

Що до народин, то по роках і полу маємо такі данні:

За 1921 рік народилось: хлопч. 44, дівч. 20 = 64.

„ 1922 „ „ „ 28, „ 18 = 46.

„ 1923 (по 15 червня) „ 9, „ 10 = 19.

Але в той час, коли кількість населення в табо-

*) Данні, що до причини смерти, вважаємо за правдиві тому, що їх подавано п. отцям переважно від таборових шпиталів.

рах з 1921 року зменшувалась і через те, звичайно, зменшувалась кількість народив *) — смертність, навпаки, як бачимо зростає (в 1921 на 64 народ.—55 см., в 1922 р. на 46 нар.—72 см. і в цьому році на 29 нар.—30 см.

Це, звичайно, пояснюється низкою факторів економічного, морального, фізіологічного та іншого змісту, про котрі казати не доводиться.

А Коваль.

лік. пом.

Диференціація лікарських помішників на Україні.

Змагання лік. пом. за своє відокремлення від загальної маси „фельдшерів“ починається за пару десятиліть до революції 1917 року. В тому часі вони так тісно були сплетені з такими-ж змаганнями на Московщині, що всю початкову працю в цьому напрямкові до революції 1917 р. і перші досягнення в ній в 1917 році, для ясності справи, мусимо розглядати в масштабі всеросійському. Фактично ці змагання були спільними, оскільки мали багато спільних точок і залежність в задоволенню їх від того самого Петроградського уряду. До 1917 року, в залежності від місцевих умов, лише тактика нашої боротьби, в де-чому, відрізнялась від такої ж на Московщині, і тільки рівнобіжно з відродженням української державности, корпорація українських лік. пом. стремить до унормування цього питання в масштабі українському.

Маса „ф—рів“ у б. Росії уявляла з себе конгломерат, який лучив всіх середніх працівників в лічництві і навіть по-за ним. Так — сюди належали: 1) медичні, аптечні і класні (загально звані шкільні) ф—рі і ф—риці акушерки, — що мали досить солідну середню медичну підготовку, набувши знання скінченням: військових, морських, земських, громадських і управнених приватних ф—рських та ф—ко акушерських шкіл нормального програму з 4 х і навіть 5-ти**) річним курсом; 2) ротні ф—рі, що набували знання лише через річну підготовку в військових шпиталях; 3) фризьери-ф—рі Царства Польського; 4) повивальні бабки 2-го розряду; 5) тимчасово — студ.-медики і 6) навіть сестри жалібниці, коли вони служили в земських чи громадських лічниках, де цього інституту не було. Ціла ця маса не була, та і не могла бути, управне-

*) Як зменшувалась вона і від абортів.

**) Київ. Земс. ф.—ак. школа—курс для фельд.-акушерок 5 років.

на чи унормована в своїй праці законами, з уваги на її різноманітність. З чого і повстає цілком зрозумілий і природний тяг лікарських помішників до відокремлення з цієї маси, в якій вони перебували як шкільні фельдшері, бо лише з відмежуванням від неї можна було сподіватись на удравнення свого положення згідно своїй фактичній ролі в лічництві.

Боротьба за відмежування розпочалася шляхом професійних організацій, до яких могли вступати лише шкільні фельдшері та фельдшериці-акушерки. Ці професійні організації з одного боку піддержували акцію піднесення рівня освіти лікарських помішників як загальної—до рівня середніх шкіл, так і підвищення освіти фахової*). З другого ж боку вони освідомлювали з цим питанням як своїх колег, так і громадянство,—шляхом професійної преси, як „Фельдшерськ. Вістник“, „Фельдшерська Мисль“ і „Фельдшер“**) в російській мові, — і в українській мові—„Вістник Життя і Знання“—популярно-науковий місячник, редагований і видаваний в м. Полтаві в 1913-1914 р.р. лів. пом. Гр. Коваленком, відомим професійним та громадським діячем і письменником.

Розпочате в професійній пресі питання покликала за собою певну реакцію з боку лікарів, про яку мова буде нижче, і навіть перенеслось і до преси загальної—„Мір Божий“, „Руское Богатство“ і ин. де, до речі сказати, ми зустріли підтримку. Уперто ведена акція лік. пом. привела до оголошення, в „Прав. Вістн.“ 1907 р. ч. 214, заключення Мед. Сов. М. В. С. про надання де-яких прав лікарським помішникам, тим, що скінчили курс в нормальних фельдшерських школах, на виписку ліків; а в 1910 році — до внесення 33-ма членами державної думи законопроекту про фельдшерів, але ж даліше проектів справа не пішла і проекти в закони не перетворено. Гальмував справу рішучий опір, виявлений частиною лікарів, яка вважала можливою в лічництві виключно працю лікаря; ставлячись до справи лише засадничо, вони опірались хоч будь-якому узаконенню праці помічних сил, поминаючи без уваги фактичну неможливість здійснення їх мрій в тодішніх обставинах. Друга ж частина лікарської корпорації поділяла нашу думку, тоб-то: визнаючи в засаді бажаною при хорому працю лише лікаря, але не бачучи, в ближчому майбутньому, змоги до практичного здійснення цієї засади, прагнули до оздоровлення, в інтересі хорого, корпорації помічного персоналу, оскільки потреба в користуванні його працею на ближчий

*) З'їзд по реформі ф.-ак. освіти в 1914 р. в Києві.

**) Останній тижнев. був ред. і видав. Д-ром Б. Оксом.

час була для всіх очевидно. Така розбіжність поглядів в корпорації лікарів, до голосу якої прислухалось громадянство, і не давала змоги довести до кінця розпочату справу.

Допіру революція 1917 р. розв'язала і справу лік. пом., напочатку в війську, а слідом і в галузі громадської санітарії. 24-УІІ 1917 р. В. Сов. затвердив першу з трьох частин проекту положення про лік. пом. в армії на час війни, котре пройшло через Генер. Секр. Ц. Р. і стало законом і для України. Основні точки 1 част. положення такі: а) шкільні ф—рі, на час служби в війську, іменуються лік. п—ками; маючі 2 річний шпит. стаж—старшими, а не маючі—молодшими. Старші л. п. користуються правом на самостійну медичну практику в межах: а) застосовувати до лікування хорих і виписувати з аптек ліки, вміщені в Рос. військ. фармакопеї в дозах не вище нею передбачених; б) застос. вакцини і сироватки, подані в особому списі Гол. В.-С. Інсп.; в) робити малі хірург. операції, наведені в такому-ж списі і г) видавати медичні засвідчення: про успішне щеплення віспи і про недуги, поранення та ушкодження лікованих ними хорих. Аналогічне положення було видано і в галузі громад.-саніт. яке так само, перенеслось і на Україну. Політичні події, що слідом наспіли, не дали змоги перевести в життя 2 і 3 ч.ч. положення: про службовий та матеріальний стан. Дальніший поступ диференціації лік. пом. пішов своєю окремою стежкою, на ґрунті чисто українському, користуючись підтримкою корпорації українських лікарів і громадянства.

Закладена на 1 Всеукр. з'їзді 5-8—УІІ 1917 р. Всеукраїнська Спілка лік. пом., знову внесла проєкт про реформу середньої медичної освіти і доступ лік. п—кам до мед. факультету, а на 2 з'їзді 22-У 1918 р., його іще поширила і обґрунтувала.

Нове положення про лік. пом—ків не лише в війську, а і в земській медицині знайшло сприятливий ґрунт, для прикладу згадаємо ухвалу Тараш Земськ. Ради 1917 р. про заміну всіх ф—рів і акуш. в повіті лік. п—ками і ф—цями-акушерками.

В українській армії 1 ч. положення про лік. пом., як ми зазначили вище, була прийнята і вдержалася при всіх послідуєчих політичних змінах. Отаманія 1919 року і зв'язана з нею деморалізація витворили сприятливі умови для самозванства в армії, що викликало наказ Гол. Ком. військ 7 X 1920 р. ч. 063, про розмежування розуміння „лік. пом.“ і „ротний ф—р“ і встановлення для лік. п—ків класів посад: старших—УІІ і молодших—ІХ, що почасти заступило 2 і 3 частини положення 1917 року.

М. В-к.

Інститут фельдшерів у Польщі.

(I. Історичні данні. II. Професійний рух. III. Форми організації. IV. Правове й професійне положення).

I.

Перша фельдшерська школа тут повстала в 1776 р., яка в недовгому часі пережила певні реформи, а вже в 1840 р. у Варшаві при Університеті існувала 2-х річна ф—ська школа з певним науковим програмом. В 1884 році її зрівнено в програмі з нормальними ф—ськими школами б. Росії, алеж фактично вони трохи відставали від останніх. Найбільшою вадою цієї школи було те, що за викладову мову в ній була, як звичайно, російська мова. В 1905 р., під впливом революційного руху, учні цієї школи розпочали боротьбу за введення в школі польської викладової мови, через що школу замкнено. Ф—ські організації вважали потрібним існування такої школи і вживали різних заходів до відкриття її. Лодзінський Союз ф—рів у 1909 році зробив відповідний доклад на ф—ському з'їзді в Москві, але її так і не відкрито.

Учень, скінчивши Варшавську ф—ську школу, діставав диплом молодшого ф—ра, а після 5-літньої шпитальної практики—діставав звання старшого ф—ра з правом самостійного подавання першої помочи хорим. З огляду на те, що в ті часи попит на лічництво був незначний—сучасний законодавець, з'обов'язавши старших ф—рів до подання допомоги в наглих випадках, дозволив, у їх матеріальних інтересах, займатися ще й голярством. Закон про Т—во ф—рів, виданий в р. 1842, в одному із §§ ясно говорить про те, що ф—р, який не має „разури“ (голярні), не може бути прийнятий до „Грона“ членів Т—ва. Так ці два фахи з'єднано і ф—р мусів бути голяром, щоби мати можливість існувати. Такий стан річей зле відбився на взаєминах ф—рів з громадянством, в очах якого роля ф—ра, яко медика, затушовалась його другим фахом, чому інститут ф—рів не міг зайняти і відповідного його прямим завданням місця в суспільстві.

Професійний ф—ський рух у Польщі розвивався досить слабо, завдяки перешкодам, від нього незалежним. Б. російська влада старалась задушити кожний початок цього руху. Союзи, що повстали в 1905 р., провадили працю в обмеженому розмірі, переважно підпольно. І лише під час німецької окупації р. 1916, у Варшаві повстав союз, як професійна організація. Правда, що до цього часу існувала вже організація ф—рів — так зване „Т-во старших ф—рів“ на підставі закону 1842 року, але вона не мала суто-професійного характеру. І тому, що членами цього Т—ва могли бути лише власники „разур“, воно уявляло з себе цех з напівурядовим характером. Решта ф—рів, що існували завдяки своїй фаховій праці на службі, чи самотійно, яко трудова інтелігенція, розуміючи може несвідомо цю ідеологічну різницю, шукала інших, нових форм для свого проф. руху. Так поруч з Т—вом старших ф—рів повстало біля 17 союзів ф—рів у різних місцевостях. Тут треба зазначити ще про Варшавське Т—во взаємної допомоги ф—рів — організацію жидів. Справа в тім, що перший статут союзу ф—рів у Варшаві приймав до себе лише християн, через що жиди мусіли закласти свою організацію. Пізніше союз ф—рів зрозумів негативну рису свого статуту, що розбивала єдність професійного руху, і скасувала цей §, закликавши до об'єднання не лише жидівські організації, а навіть і Т—во старших ф—рів, але жадного результату не досягнув через причини, від нього незалежні. Правда, обидва ці союзи працюють у стислому контакті і можливо, що нарешті колись зіллються.

Щож до форм організації проф. руху то тут справа стояла далеко гірше. Всі місцеві союзи не об'єднано в одну центральну організацію. Лише на ф—ських з'їздах яких відбулось до того часу 4,—обговорювались справи загально-принципові, як напр., закон про положення ф—рів, про видання свого органу і т. д. Ролю централі поміж з'їздами фактично виконував союз ф—рів у Варшаві, що взяв на себе видання професійного місячника „Фельдшерський Перегляд“. Але вже на 4 з'їзді підноситься питання про централізацію союзів, в наслідок чого з'їзд обрав комісію, що мала опрацювати відповідний статут і потім скликати делегатський з'їзд союзів,—який цей статут потім і затвердив.

Боротьба за правово-професійне положення ф—рів переходила майже ті самі етапи, що й у нас. Через позбавлення права та школи (що витворило сурогат) — вони

мусіли домагатись унормування своїх прав та легалізації своєї праці.—Але не маючи підтримки в широких колах громадянства та бачучи ворожу постанову для себе з боку більшості лікарів, вони звернулись до найвищої влади—до представників народу в Сеймі. Наслідком інтервенції міщанського клубу, останній в липні м-ці 1921 р. провів у Сеймі закон про ф—рів. Правда, закон цей не визнає дальнійшої потреби у ф—ському інституті, бо в тому законі не передбачається можливості відкриття ф—ської школи. Алеж все таки закон той забезпечує правово-професійне положення тих ф—рів, що одержали це звання перед виходом закону. Він давав їм право самостійно подавати допомогу хорим, прищеплювати віспу і видавати про те свідоцтво, виконувати операції в галузі малої хірургії, виписувати з аптеки ліки відділу л. В по фармакопеї та визнавав їхні проф. організації. В квітні того-ж року Сейм ухвалив також закон і про військових ф—рів, котрий, хоч теж має характер перехідний—до часу вишколення лікарського персоналу для війська, але забезпечує права вже служачих у війську ф—рів, прирівнявши їх до 11 ранги військового урядовця.

Але при переведенню закону того в життя—заборонено самодільне лікування, вимагалось обов'язково кликати до хорого—лікаря, заборонено видавати свідоцтва про щеплення віспи та багато иншого. Звідсіля починається другий етап боротьби, в наслідок якої відбулась конференція представників Союзу ф—рів та Т—ва взаємної допомоги ф—рів з послом Шибілли і віце-міністром народ. здоровля. В наслідок цієї конференції до Міністерства надіслано відповідне подання з листом у цій справі від Голови міщанського клубу п. De-Rosseta.

Крім всього того на порядку денному стоїть справа новозреформованої ф—ської школи по типу середньої проф. школи і справи організаційні, про які згадано вище.

ХРОНІКА.

А) ЗАКОРДОННА.

Про смерть Вільгельма Рентгена. В лютому місяці ц. р. помер у Мінхені в Баварії, на 77 році свого життя, професор університету Вільгельм Конрад Рентген, ім'я якого стало безсмертним в науці через досліди над проміннями, що по пропозиції професора Келлікера в честь і вічну пам'ять покійного ученого, були названі „проміннями Рентгена“.

Як професор фізики в університеті Вірцбургському, покійний проф. Рентген працював над дослідом з'явищ, що повставали при ростичі електричної течії в атмосфері рідких газів, і особливу увагу звертав на катодальне проміння в рурках Гайслера. Наслідком його дослідів, що були описані ним в 1895 році, ми маємо сьогодні можливість бачити на фотографичній плитці кістяк живої людини, проміннями Рентгена можемо просвічувати тіло людини і пізнавати хворобливі зміни в ньому. Недуги кишок, серця, легенів, шлунка, зломи кісток, зайві тіла, що попадають у тіло людини, все це промінням Рентгена можемо дослідити. Але не тільки в розпізнаванні недуг можна це проміння пристосувати, але й в лікуванні недуг, особливо в недугах скірних і крові.

Завдяки Рентгенові, багато—здавалосьь безнадійно-поранених підчас великої війни,—вигоїло свої важкі поранення і видужало зовсім. Промежок 28 літ, що нас ділить від дня оголошення його дослідів над цими проміннями, був використаний в науці всестороннє над пристосуванням і удосконаленням в способі пристосування проміннів Рентгена, і наслідки дотепер осягнені, віщують як найкраще майбутнє для використання цього визначного для людськості винаходу.

На причілку університету в Вірцбургу поміщено на вік-вічну пам'ять, таблицю з надписом: „У цьому домі працював Вільгельм Конрад Рентген і винайшов в 1895 році проміння, які в пам'ять його названо його іменням“.

Б) НА УКРАЇНІ.

Жахливий стан дітей на Україні. Харківські „Вісти“, в ч. 70 з 31 березня 1923 р. повідомляють, що поміж громадянами України розміщено 35.000 дітей-сиріт, що залишились без батьків, без утримання і без притулку. З большевицьких газет і з чужоземних бюлетенів нам відомо, що на Україні осиротілі й бездомні діти переповнюють масами притулки—коли вони є—а то залишаються на вулицях без жадної опіки та допомоги, та як собаки лазять по смітниках, шукаючи їжі. Відсоток залишених на волю Божу дітей, що звичайно не переходив 1 або ж 2 відсотків, зріс вже в 1920 році до 25-30 відсотків; дітей бездомних, сиріт робітничої класи, нараховується до 70 відсотків.

В Херсоні 15.000 дітей залишилось без всяких засобів до життя; дитяча смертність на Україні доходить до колосальних розмірів: „в села, в яких нема ні одної дитини між 1-9 роками“, каже Дессона в бюлетені від 27 IX 1922 р. ст. 48. „Майже на кожній стації залізничій зустрічаються діти—волоцюги брудні, напіводягнені в лахміттях, що блукають вздовж вагонів і випрошують милостині,“—згадують в бюлетені допомоги дітям з 10-XII 1922 р. ч. 34 п. Феррієри і д-р Панталеоні.

Етієн Гільсон, делегат французького комітету допомоги дітям, що пробув на Україні від 15-VIII до 15-IX 1922 р., описує свої вражіння з подорожі по полуднево-західній Україні в жовтневому числі бюлетеня міжнародного союзу допомоги дітям, такими словами:

„В'їзжаючи на Україну, зразу звертаємо свою увагу на жахливий стан малих дітей. Нема ні одної більшої залізничної стації або ж залізничного вузла, де б ви не зустріли нещасних дітей, що вирілись на залізничних шляхах; життя цих нещасних дітей можна прирівняти тільки до долі бездомних собак. Кожна з армій окупаційних, що по черзі захоплювали Україну, залишала, покидаючи Україну, що раз то більше число сиріт, півсиріт, та нешлюбних дітей.

Україна, не визнана совітським урядом в 1921 році офіційально за країну, що голодом страждає, заповнювалась дітьми з виголожених надволжських губерній. Трудно визначити докладно число тих дітей, що мали на Україні найти притулок і виживлення, але було їх щонайменше 10.000. Україна переповнена або малими волоцюгами з приволжської голодної сфери, висланими серед зими без

одежі та догляду, або сиротами, яких батьки загинули під час війни, або ж так званими дітьми Колчака, Денікіна і т. и. Діти ці майже голі, або вкриті тільки лахміттями з мішка, повними нужі, вони винищуються пошестями і голодом, жебрають на залізничних стаціях, кидаючись як звірі, з зажерливістю на лишки їжі, що викидаються подорожніми з вікон вагонів.

„Деякі з цих малих волоцюг так засмакували в цьому способі життя, що маючи 10-12 літ, стали вже звиклими волоцюгами. Але багато є й таких, що тільки мріють, щоб найти собі притулок і закінчити волоцюжство.

Вокзал в Полтаві це щось найжахливіше, що можна було бачити. Переповнений він жінками і дітьми, що виглядають як страшні кістяки з опухлими ногами і здутими животами внаслідок споживання всякого паскудства.

Подорожні віддають їм зразу всі свої дорожні харчі, та бачучи, що мало їм таким чином допомагають, не в силі дивитись на сумні обличчя малечі, зачинаються в своїх відділах, щоби не чути більше бідкання дітей, що жалісними голосами просять хліба; заслонюють вікна, щоби не бачити тих малих виснажених рук, що протягаються за їжою. Населення України винищено страшенно голодом та пошестями, наприклад в Куяльнику, в якому в 1921 році було 808 дітей, залишилось живими тільки 420, з них 80 круглих сиріт, а 145 півсиріт. Ці, що залишились живими, мають вигляд живих кістяків, з жахливими болізними очима, з надутими животами, опухлі, зняділі. Багато з них живе в цілком пустих домах, чекаючи зовсім апатично голодної смерті.

Ось жахливий стан дітвори України, на якій народ буде свою майбутність, від сили якої залежить і сила народу! Большевики розуміють, що роблять!

Новий голова Укр. Черв. Хреста в Харькові. Головою Українського Червоного Хреста в Харькові, замість Андрея Іванова, котрого призначено головою виконавчого комітету Одеської губернії, призначено Хведора Угарова, б. голову Всеукраїнської професійної спілки. (Бюл. Міжн. Черв. Хр.)

Протест Українського Черв. Хр. в Харькові. Український Червоний Хрест в Харькові, розіслав повідомлення і протест супроти „так званих місій У.Ч.Х. за кордоном,

що зловживають іменем і емблемою Червоного Хреста". В телеграмі, що вислана з Варшави 25-Х, 1922 р., згадується про українську місію в Будапешті, що мала ніби то одержати від еспанського Червоного Хреста 50000 корон, і протестується проти збірки грошей в Канаді такою ж місією. Правдивим представництвом Українського Червоного Хреста—вказується в телеграмі — „є тільки місії, що мають посвідчення видані Головною Управою у Харькові". Підписали цю телеграму: А. Іванов, голова, Лінніченко, Златковський, Дешевов, І. Холодний, члени.

Бюл. Міжнар. Черв. Хр. ч. 47.

Наради в справі робітничої медицини. В Харькові відбулась в березні ц. р. Всеукраїнська нарада в справі робітничої медицини. Докладчиками на цій Всеукраїнській нараді були ось які правдиві українці: *Рохлін, Туркельтауб, Ландіс, Аптекман, Аспіс, Гуревич, Коган, Ліберман, Федер, Левін.*

(Вісти, Харьк. 31-3, 1923).

Боротьба з недолітками правопорушниками. На Україні розпочалася боротьба з недолітками правопорушниками, для котрих утворено спеціальну чрезвичайку. Діти правопорушники розміщені в спеціальних камерах або „реформаторіях".

(Вісти ч. 70).

В) ТАБОРОВА.

При Комітеті допомоги збігцям з України в таб. Каліш заснована культурно-освітня секція. Діяльність секції поки що обмежується влаштуванням рефератів, що мають на меті популяризацію певних наукових дисциплін, як-то українознавство, московознавство, большевикознавство, жидознавство, полонознавство, милітарні науки, соціальні науки, психологія, філософія, фізичне і моральне виховання людини та інші.

До цього часу лекції згодились читати: ген. хор. О. Удовиченко, ген.-хор. М. Шаповал, ген.-хор. Петрів, ген.-хор. Шандрук, полк. Лорченко, полк. Євтимович, сот. Маланюк, сот. Гончаренко, сот. Базилевич, сот. Коршнівський і інші.

Реферати відбуваються двічі на тиждень, а саме: в понеділок і четвер в помешканню Спільної Юнацької Школи. Вхід на реферати неплатний. Адміністративні і по

влаштуванню рефератів функції повнить голова культурно-освітньої секції Комітету допомоги збігцям з України сот. Коршнівський. („Наша Зоря“ ч. 31-33—квітень 1923).

Г) ПРОФЕСІЙНА.

— „— В даний мент у таборах Каліш-Щеніорно перебуває 8 лік. пом—ків. Крім 6 чоловік, що виїхали в минулому році і раніше на різну фізичну працю має виїхати ще один. Решта вживає теж заходів про підшукання праці.

Прохання-ж наші про приділення на службу де-яких колег через посередництво Варшавського Союзу польських фельдшерів—не дали ніяких наслідків.

— „— Із лікарів таб. Каліш Щеніорно виїхало до Чехії для удосконалення в своїх спеціальностях у вищих тамошніх школах 6 лікарів.

Між иншим, на прохання Комітету Спілки нашої ще в грудні 1921 року—до Українського Громадського Комітету в Празі—допомогти нашим членам вступити бодай на матурні курси при Українській Господарчій Академії, щоби хоч в майбутньому мати змогу для продовження своєї спеціальної освіти у вищих медичних школах — ніякої відповіді не маємо.

З приватних же інформацій довідуємось, що надіятись на вступ до Української Господарчої Академії нам не доводиться—зза браку і стіпенцій і вакансій.

— „— Виключено зі складу членів Спілки Д. Старикова.

— „— У складі відділу, що провадив боротьбу з окупантами України в листопаді 1921 року був лікарський помішник Степан Корзун, про котрого досі не маємо ніякої звістки.



Н а ш с и н о д и к.

(Пам'яті П. Суска, М. Бувайлика і А. Журби).

I.

22 XI 1921 року в м. Базарі на Волині в числі 359 вояків армії У.Н.Р., захоплених в полон і розстріляних большевиками — розстріляно і лікарського помішника

Павла Трохимовича *Суска*, 22 років. П. Т. Суско з Київщини, скінчив Київську воєнно-фельдшерську школу в 1916 році, після чого вступив на службу до 37 етапного батальону б. російської армії; в червні 1917 р. до лютого 1918 року був молодшим лікарським помішник. у 24 етапному лазареті на Румунському фронті. З січня до червня 1919 року — в 14 Миргородському полку, з червня до грудня в 6 пішому полку січових стрільців.

Брав участь в поході 6 XII 1919 р. — 6-V 1920 р., виконуючи свої обов'язки в шпиталю Київської групи армії генерала Омеляновича-Павленка. Нарешті — в листопаді 1921 року теж приймав участь і був розстріляний більшовиками.

II.

11 травня минулого року в таборовому шпиталю помер від туберкульози лік. пом. Микола Трохимович *Бувайлик*.

Весь майже час своєї інтернації він провів тут, на шпитальному ліжку і хвороба досягла такого ступіня, від якого порятунку вже не було.

М. Т. Бувайлик народився 14-XII 1901 р. на Чернигівщині, Ніжинському повіті. Скінчив 4 класи гімназії і 1 Київську школу лікарських помішників у 1919 р. — На службу вступив до 6 Стрел. Січ. дивізії 29 квітня 1920 р. і приймав з дивізією участь у всіх боях. Був ранений під Чергою 2-УІІ 1920 року.

III.

Другою жертвою туберкульози — став лік. пом. Антон Васильевич *Журба*, 26 років, що помер на страстному тижню 6 квітня цього року.

А. В. Журба скінчив Херсонську воєнно-фельдшерську школу в травні 1916 року; служив у 1 Сербському полку на Румунському фронті до вересня 1917 року — після чого захорів на черевний тифус і плеврит і був звільнений зі служби.

В 1919 році знову хорів на тифус плямистий, а в 1920 р. — поворотний.

Тут дістав ще туберкульозу, якій легко було докнати вже підірваний через ті хвороби організм.

Так трьох молодих сил поміж нас вже не стало. Стративши здоровля своє у війську — один через поранення, другий — через заразні хвороби — своє потім

стали жертвою сухоти, а перший став — жертвою нечуваної жорстокості московських окупантів України.

І всі троє полягли як раз на порозі цвітущого періоду свого життя!

Мир прахові Вашому, дорогі колеги і вічна Вам пам'ять!

До Українського громадянства, на Великій Україні та на еміграції суцього, від організованого в „Союз Українок“ українського жіноцтва, інтернованого в таборі Калішському.

З А К Л И К.

З часу від революції 1917 року і по день біжучий українське жіноцтво вірно товаришило своїм чоловікам, батькам, братам та нареченим в їхній завзятій боротьбі за українську державність з московськими так чорними, як червоними, насильниками, до дна випивало келих не-долі, поділяло лихо та злидні, що супроводять кожну боротьбу, як сподіяло радощі перемоги, — в міці сил своїх мужньо несло свій хрестний обов'язок громадян українських, не жалуючись на ті тягарі та скорботи, що на його долю з наддатком спадали, як на долю тих, що з чоловіками своїми зносили тягарі походно-бойового життя, яко вояки добровольці, чи санітарно медична обслуга, переживали весь жах бойової обстановки, тягости походів, роспач відходів та наглих евакуацій, так і тих, що осталися під ворожою окупацією і на свої слабкі рамена взяли тяжке завдання допильнувати і виховати молоде покоління, своїх дітей, майбутніх оборонців краю, та старих нездатних до праці батьків і братів інвалідів.

Це надає нам, організованому жіноцтву, певних прав піднести і свій голос в справах дня біжучого.

Отже до наших кривих і любих таке буде наше слово:

Час вам, любії наші, край покласти партійним та всяким иншим суперечкам та чварам, усякому політикуванню, які позбавляють борців єдності в чинах, підсилюють ворогів, нанівець зводять успіхи і, зрештою, не виправдують наших жертв. Годі вам, у погоні за порожніми теоретичними гаслами та порожніми формулами, кидати анатемою одним на других та „усувати“ від участі в єдино потрібному на часі національному фронті своїх політичних противників.

Пора, щоб ес-ер, купно з ес-деком та гетьманцем, лівиця з правицею,—створили повну гармонійну цілість єдиної національно-державної думки.

Перестаньте взаємно усувати, під'южувати та підзижувати один одного, бо нашій Батьківщині, нашій єдиній Україні потрібні не розмови-балачки, а високі вчинки, пов'язані єдиним розумінням, єдиною волею та єдиним бажанням створити не своє партійне корито, а добру та веселу хату—міцну державність українську, під захистом якої жінка зможе виплекати молоде громадянство на своїй землі і в душі найвищих національних чеснот, які зараз гвалтує наїздник-москаль.

Схаменіться! Облиште ледарство, байдикування, м'якотілість та тухтієство, а візьміться до чинної праці над собою і над справою; до удосконалення, до праці, що дала б добрих громадян Державі і розумних вихователів своїм дітям.

Всіх закликаємо до спільної праці! Злийте свою волю і прагнення в одно русло, і тоді ніякі ворожі загати не стримають вашого могутнього руху, а в українській жінці ви завжди знайдете вірного і відданого до загибну товариша-друга.

Гострий осуд виносимо тим, що роблять політику своєї партії, класи, чи гуртка, забуваючи про те, що єдине на часі слід усім пам'ятати — що Батьківщина наша гине під чуженецьким гвалтом.

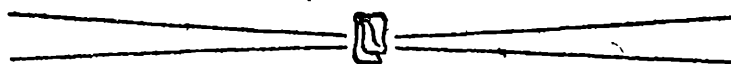
Шлях на Україну—в єдності думки і чину, направлених однією волею.

Українські жіночі організації, так і окремих представниць нашого жіноцтва, просимо приєднуватися до цього нашого заклик, відповідним чином і в мисль його виливаючи на своє оточення—батьків, чоловіків, братів та наречених.

Всі українські часописи, незалежно від їхніх напрямків та уподобань, просимо цей наш заклик передрукувати.

Голова президії „Союза Українок“ *А. Опаренко*. Секретарь *Л. Шляхтиченко*.

Далі — 307 підписів членів Союзу і тих, що до заклику приєднались.



Бібліографія.

А. Коваль

літ. пом.

„Школа Українських Пластунів у т. Інтернованих Щипйорно в Польщі. Видання школи т. Щипйорно 1923 р.“ 40 ст.†2.

Полишаючи розгляд змісту цілого відчиту фаховцям-педагогам, ми хочемо зупинитись лише над місцями та додатками до відчиту, присвяченими фізичному розвитку пластунів та гігієнічному станові школи.

Шкода, що на висвітлення санітарно-гігієнічного стану школи не звернено майже жадної уваги, не вважаючи на першорядну важність його, а особливо в школах з інтернатом. Відомостям про цей стан не присвячено навіть окремої сторінки; про де-що довідуємося лише з випадкових відомостей, що трапляються в інших статтях, а про де що, як наприклад, про виміри повітря мешкань та харчову пайку пластунів, не знаємо зовсім.

Хоча на ст. 21-й і маємо запевнення що—„Вимоги гігієни.. школою ніколи не опускаються“,—але-ж зі стор. 22 і 23 бачимо, що з гігієнічними умовами не так вже й гаразд: що школа гостро відчуває тісноту мешкань, що в тих самих кімнатах, в котрих містяться по черзі класи та майстерні, шевська й оправочна,—в перервах уряджується їдальню. Це, на нашу думку, порушує вимоги гігієни, бо, як видно, з поданого на ст. 40 й порядку дня, від лекцій до обіду проходить заледве 15 хвилин, за який час має бути переставлено столи для урядження їдальні; в класах-же навіть добре уряджених шкільних мешкань, повстає курява, перестановкою столів після лекцій вона ще збільшується і в той самий час розпочинається в цьому мешканню обід. Неможна, так само, виправдати, з погляду гігієнічного, системи карання дітей голодом — „Залишення без обіду поки не виучить заданого“ (ст. 24) і то, можна думати, не лише оден день, а навіть де-кілька днів підряд.

В картці фізичного огляду не зауважено десяти важного показника розвитку дітей—це обсягу голови, а натомість уміщено ні в чому не переконуючий обсяг живота.

Цілком штучно відділено в діаграмах українців від білорусів, про що свідчить і різнобіжність кривих. У всіх шести діаграмах, присвячених фізичному розвитку пластунів, загальна хиба та, що вони охоплюють данні про дітей різного віку, від 9 до 18 років включно; тоді як нормальні мінімуми і поступ розвитку для дітей, скажемо, в 9 і 13 р.р., будуть далеко не однаковими: так наприклад, відношення мінімального обсягу грудей до половини зресту в 9 років ≈ 2 , а в 13—2. Штучно ж зведені до одного знаменника такі данні взаємно себе затемнюють і роблять неможливим судження про нормальність поступу в розвитку пластунів. Наколи б данні було поділено по віку дітей, то вони б могли охопити всіх пластунів і автор діаграм не мав би потреби обмежуватись лише даними про перебуваючих в школі з початку її існування. Так узагальнені діаграми лише свідчать, що поступ фізичного розвитку відбувався, але не дають змоги судити наскільки він був нормальним, тоб-то вони доводять загально відомий факт, ясний і без діаграм. Правда, що розроблення даних по віку забрало б більше місця, але ж нам здається, що брак місця не міг бути перешкодою, бо перші три діаграми, без шкоди для ясності висновків, можна було заступити однією про обсяг грудей, а крім того, можна було використати надто широкі поля.

Таблиці V-ої „Середній обсяг черева“—можна було не подавати зовсім, оскільки обсяг цей нічого не доводить; так—у дітей, котрі багато вживають малопожиточної їжі, при найбільшому обсязі живота, може бути надто не вистарчаюче відживлення і навіть анемія, що помітив і шановний автор діаграм.

В таблиці VI-й „Середня вага“ трапилась, безперечно, помилка, бо вага подана в сям(?) — гадаємо, що то мали бути кілограми.

Доводиться пожаліти, що в табл. VII-й не відокремлено хорих на очі та анемію, цих основних показчиків гігієнічного стану школи, бо без того нема змоги відшукати причину обниження числа занедужань в літніх місяцях: чи то належить завдячити теплій літній порі,—чи феріям і дачі.

Таким чином, взагалі про діаграми I-VI і табл. VII, присвячені фізичному розвитку пластунів і санітарному станові школи, дається зауважити, що вони складені без ясного уявлення, що саме мають доводити,—на чому стратив цілий відчит, не маючи належної повноти.

Взагалі-ж треба вітати ініціаторів та педагогів школи, що вони врятували від морального каліцтва нашу молодь і дали їй змогу в більш-менш людських умовах розвиватися і здобувати освіту. Відчитом вони діляться з громадянством наслідками своєї праці і ще раз доводять, що при щирому бажанню можна працювати з певними позитивними наслідками при всяких умовах.

НАДІСЛАНІ ДО РЕДАКЦІЇ КНИЖКИ:

- 1) „Релігійно-Науковий Вістник“ ч. 2, 3, 4 - 5, 7-8, 9-10.
- 2) Д-р мед. Є. Лукасевич. „Як доглядати діток немовлят“. Поради та вказівки матерям. Київ—Варшава 1922.
- 3) Przegląd Felczerski. Styczeń Luty 1923 r. № 1. Miesięcznik Popularno Naukowy dla Felczerek i Akuszerok.
- 4) „Наша Зоря“ ч. 31-33. Український двохтижневик. Орган незалежної думки. Kalisz. Obóz internow. № 10.
- 5) „Школа Вкраїнських Пластунів у таборі інтернованих Щипорно в Польщі. Видання школи т. Щипорно 1923.
- 6) Франк Тома. Шукання правди і д-р Альті Хома Невірний. (Видання Благод. Видавн. Т—ва „До Світла“).
- 7) В. Ерн. (Переклад Є. Маланюка). Життя і особа Григорія Сковороди. (Видання того-ж Т—ва).

Друк цього числа закінчено 26 червня 1923 року.

Видавець: Комітет Спілки лік.
пом. на еміграції в Польщі.

Редактор
Ю ГУДЗІЙ.

„ТРИБУНА УКРАЇНИ“

Неперіодичний орган української еміграції. Друкується ч. 2-3. Листування в справах „Трибуни України“ посилати на адресу А. Salikowski, Warszawa, Ochota Opaczewska 44.

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА

на

„РЕЛІГІЙНО НАУКОВИЙ ВІСТНИК“,

неперіодичний журнал Б—ва Св. Покрови 6-ї С. С. див.
Рік видання третій.

Журнал виходить при ближчій участі професора Біднова.

В журналі беруть участь: Свящ. А. Абрамович, Свящ. Н. Абрамович, Андрійко Валентина, Свящ. Білон Петро, Бачинський Євген, (Женева), Прот. А. Бордюговський, Ге Микола (Ніон), Гончаренко, Проф. Дорошенко, Костюченко Олекса, Кобиський І., Д-р Левицький Модест, Лебединський А., Меотіс Жорж (Невштатель), Моншато Телінг (Обергамбах), Оверкович Микола, Д-р філосо. Прива, Прокопович Вячеслав, Полісадов Володимир (Льозана), Ромен О., Рольє Луїза, Свящ. Табінський П., Проф. Філюке — ректор Женевського Університету, Д-р Чабіні і інші.

Адреса редакції: о. р. Skalmierzuse, Szczuporno. Obóz internow. № 5, ks. P. Biłon.

„Веселка“.

Літературний Місячник. Видає Літературно-Артистичне Т—во „Веселка“. Редагує Колегія Відповідальний редактор Ф. Крушинський. Адреса: Polska. Kalisz Lipowa 64, m. 8.

„Наша Зоря“.

Український двотижневик. Орган незалежної думки. Відповідальний редактор А. Лебединський Pologne. Kalisz. Obóz internow. № 10.

„Український Сурмач“.

Тижневий часопис українських культурно-освітніх організацій в таборах. Адреса: Szczuporno. Obóz intern. № 5.

Ціна 4000 м. п.

Друкарня табору Щепіорно в Польщі.